

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв
Факультет музичного мистецтва
Кафедра народних інструментів

„ЗАТВЕРДЖУЮ”
проректор з навчальної роботи

(підпис)

„_____” _____ 2008 р.

ІНСТРУМЕНТУВАННЯ

Навчальна програма
(за вимогами кредитно-модульної системи
організації навчального процесу)

Для студентів
спеціальності 6.02.02.05 „Музичне мистецтво”

ББК 85.310.57 р
I - 72
УДК 781.63 (073)

Степанов О.Ф. Інструментування. Програма навчального курсу (за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу) для студентів спеціальності 6.02.02.05 „Музичне мистецтво”. – Рівне: РДГУ, 2008. – 15 с.

Автор-укладач завідувач кафедри народних інструментів ІМ РДГУ, доцент
Степанов О.Ф.

Рецензенти: заступник декана музично-педагогічного факультету ІМ РДГУ, доцент **Матвеев М.О.;**

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри народних інструментів ІМ РДГУ **Трофимчук О. І.**

Друкуються за рішенням науково-методичної ради РДГУ (протокол № 5 від 12 червня 2008 р.)

Програма схвалена і рекомендована до друку кафедрою народних інструментів ІМ РДГУ (протокол № 13 від 24 червня 2008 р.)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2008 р.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ „Інструментування”

1. ОПИС ПРЕДМЕТУ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Предмет: „Інструментування”

Курс: підготовка бакалаврів	Шифр, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
Кількість. кредитів: 1 Відповідних ECTS: 1,5 Модулів: 2 + (ІНТЗ) Змістових модулів: 2 Загальна кількість годин: 54 Тижнів: 15 Годин на тиждень: 2 год. аудиторних занять	Шифр та назва напряму: 02.02. „Мистецтво” Шифр та назва спеціальності: 6.02.02.05 „Музичне мистецтво” Спеціалізація: „народні інструменти” Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Курс обов’язковий Рік підготовки: 3-й Семестри: 5 Лекції: 18 год. Практичні: 12 год. Самостійна робота: 20 год.

2. М Е Т А

Мета викладання дисципліни полягає у вивченні студентами теоретичних основ інструментування - складів фактури, оркестрових функцій, прийомів та способів інструментування, а також у набутті практичних навичок створення партитур для ансамблю або оркестру.

У процесі вивчення дисципліни набуті знання допоможуть майбутнім фахівцям у практичній роботі з українським народним оркестром, зокрема у творчій роботі над створенням навчального та концертного репертуару.

3. ПРОГРАМА

Вступ

Дисципліна „Інструментування” посідає чільне місце в комплексі спеціальних предметів, які формують професійні якості музиканта - майбутнього диригента українського народного оркестру.

Враховуючи навчально-виховну, організаційну мету, важливого значення у творчій роботі диригента набуває добір навчального та концертного репертуару. Разом з використанням готових (друкованих) партитур, що входять до репертуару оркестрового колективу, керівнику доводиться самому робити інструментування, оркестрування, переклади, аранжування музичних творів, різноманітних за стилями та напрямками. У майбутній практичній діяльності диригент здійснює інструментування для оркестру або ансамблю різноманітних інструментальних складів. У своїй більшості ці колективи різноманітні як за інструментальним, кількісним складом, так і за кваліфікацією виконавців. Тому керівнику необхідно буде пристосовувати або переробляти оркестрові партитури для конкретного складу оркестру, і ще частіше, робити власні інструментування, збагачуючи та розвиваючи оркестровий та ансамблевий репертуар.

Завдання курсу

У процесі вивчення курсу „Інструментування” головними завданнями для студентів стають:

1. Засвоїти знання з теорії фактури та теорії інструментування.
2. Набути навичок практичного інструментування для оркестру або ансамблю народних інструментів.

Перелік знань та умінь, які формуються в процесі викладання дисципліни

Внаслідок вивчення дисципліни студенти повинні знати:

- складі оркестрової фактури (монодичний, гомофонний, акордово-гармонічний, підголосковий, поліфонічний та змішаний);
- оркестрові функції (мелодія, бас, фігурація, оркестрова педаль, контрапункт);
- прийоми та способи інструментування;
- закономірності оформлення партитури для народного оркестру (розташування оркестрових груп, види аколад, графіка нотного запису, види скорочення друкованого і рукописного тексту).

уміти:

- на основі ретельного вивчення та переосмислення інструментального клавіру застосовувати набуті знання на практиці
- створювати оркестрову (або ансамблеву) фактуру у вигляді партитури, відтворюючи художні задуми автора музики виразовими засобами інструментів народного оркестру.

**Міжпредметні зв'язки та їхня
реалізація при викладанні курсу**

Дисципліна „Інструментування” - одна з важливих складових комплексу фахових предметів, які формують диригента народного оркестрового колективу. Вона вивчається на III курсі, знаходячи логічну послідовність за схемою: „Інструментознавство” - „Інструментування” - „Читання оркестрових партитур”. Знання з інструментування необхідні студентам при вивченні інших спеціальних дисциплін, зокрема „Диригування”, „Читання оркестрових партитур”, Методики роботи з оркестром”, „Диригентсько-оркестрової практики”, що дає їм змогу набувати комплексну фахову підготовку.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І

Оркестрова фактура та її складові

Тема 1. Предмет та завдання курсу

Інструментування як об'єкт дослідження й вивчення (місце предмету, його завдання у комплексі фахових дисциплін).

Визначення термінів „інструментування”, „оркестрування”, „перекладення”, „аранжування”, „транскрипція”.

Наукові та навчально-методичні розвідки в галузі інструментування та оркестрування.

Праці з інструментування В.Гуцала, Д.Пшеничного, О.Степанова, Ю.Шишакова, М.Шахматова.

Тема 2. Склади фактури

Монодичний, гомофонний, акордово-гармонічний, підголосковий, поліфонічний та змішаний склади фактури.

Історична довідка з розвитку складів фактури в музиці.

Загальні засади створення оркестрової фактури.

Компоненти оркестрової фактури та їхні функції (голос і партія, основні та побічні голоси, рел'єфні та фонові, приховане голосоведення та його значення як елементу музичної тканини).

Тема 3. Оркестрові функції мелодії, баса, фігурації.

Мелодії як найголовніша функція оркестрової фактури.

Прийоми та способи викладу мелодії.

Функція баса. Його місце та значення як елементу фактури.

Способи викладу баса. Остинатний та фігурований бас.

Функція фігурації, її визначення та мета використання.

Види фігурації (гармонічна, ритмічна, мелодична). Умови використання фігурації як фактурного елементу та характер її розвитку.

Тема 4. Оркестрові функції педалі та контрапункту.

Оркестрова педаль, її визначення, мета використання.

Види педалі (одно-, дво- та багатоголосі).

Органний пункт як різновид педалі.

Види органного пункту (тонічний, домінантний, подвійний).

Оркестрова функція контрапункту, його визначення, мета використання.

Види оркестрового контрапункту (канон або імітація, мелодизований та фігурований контрапункти).

Найхарактерніші склади фактури, в яких використовується оркестровий контрапункт.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

Теоретичні основи створення оркестрової партитури

Тема 5. Дублювання, оркестрове *tutti* як прийоми інструментування.

Приєм дублювання, мета використання.

Способи поєднання інструментів при використанні прийому дублювання.

Види дублювання (однотемброве або змішане; в унісон, октаву, декілька октав).

Приєм оркестрового *tutti*. Визначення терміну та мета використання.

Способи поєднання інструментів при використанні прийому оркестрового *tutti*.

Тема 6. Ярусний виклад матеріалу, крещендо та димінуендо як прийоми інструментування.

Ярусний (або поверховий) виклад матеріалу в партитурі. Мета використання.

Способи поєднання інструментів при використанні цього прийому.

Фактурно-динамічні зміни в оркестровій фактурі (крещендо, димінуендо). Мета використання.

Приєм крещендо. Способи досягнення в оркестровій тканині.

Приєм димінуендо. Способи досягнення в оркестровій тканині.

Тема 7. Способи інструментування.

Варіанти з'єднань мелодичних ліній, пасажів. Технологія запису.

Способи з'єднання голосів у гармонічних, ритмічних фігураціях.

Оркестрові контрасти (темброві, динамічні, теситурні, регістрові) та способи їх утворення в різних складах фактури.

Поняття „фактурний контраст” та умови його застосування.

Тема 8. Закономірності запису партитури для народного оркестру.

Загальноприйняті системи запису партитури для оркестру народних інструментів (історична довідка, системи запису партитур).

Принцип розташування оркестрових груп та окремих інструментів в партитурі українського народного оркестру.

Види аколад (загальна тактова риска або загальна аколада, групова, фігурна, додаткова). Правила запису.

Тема 9. Правила партитурного нотопису.

Система з'єднання голосів в партитурі (вертикаль, горизонталь).

Правила запису розміру, початкового темпу, ключів, графічних або літерних динамічних та агогічних позначень.

Види скорочення друкованого тексту.

Види скорочення рукописного тексту.

4. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ

№ з/п	Т Е М И	Лекції (год.)	Практичні	Самостійна робота	Індив. робота (ІНТЗ)
<u>Змістовий модуль I.</u>					
<u>Оркестрова фактура та її складові</u>					
1.	Предмет та завдання курсу	2	-	2	
2.	Склади фактури	2	2	2	
3.	Оркестрові функції мелодії, баса, фігурації	2	2	2	
4.	Оркестрові функції педалі та контрапункту	2	2	2	
<u>Змістовий модуль II.</u>					
<u>Теоретичні основи створення оркестрової партитури</u>					
5.	Дублювання, оркестрове <i>tutti</i> як прийоми інструментування	2	2	4	
6.	Ярусний виклад матеріалу, кресендо та димінуендо як прийоми інструментування	2	2	4	
7.	Способи інструментування	2	2	4	
8.	Закономірності запису партитури для народного оркестру	2	-	-	
9.	Правила партитурного нотопису	2	-	-	
ВСЬОГО ГОДИН:		18	12	20	4

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Визначити склади фактури у партитурах, запропонованих викладачем - 2 год.
2. Виконати письмові роботи, використовуючи оркестрові функції мелодії, баса, фігурації - 2 год.
3. Виконати письмові роботи, використовуючи оркестрові функції педалі та контрапункту - 2 год.
4. а) У прикладах, визначених викладачем, використати прийом дублювання у фактурі певного складу; б) використати прийом оркестрове *tutti* у фактурі певного складу - 2 год.
5. а) У прикладах, визначених викладачем, використати прийом ярусного викладу матеріалу у фактурі певного складу; б) використати прийом крещендо або димінуендо у фактурі певного складу - 2 год.
6. У прикладах, визначених викладачем, застосувати різні способи поєднання інструментів оркестру, використовуючи гармонічну або ритмічну фігурації, пасажі або передавання мелодії іншим тембрам оркестру - 2 год.

6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Засвоїти місце предмету „Інструментування”, його значення та завдання у комплексі фахових дисциплін. Набути чіткої орієнтації у визначеннях термінів „інструментування”, „оркестрування”, „перекладення”, „аранжування”, „транскрипція”. Ознайомитись з назвами та головним змістом праць з інструментування В.Гуцала, Д.Пшеничного, О.Степанова, Ю.Шишакова, М.Шахматова.
2. Засвоїти визначення основних складів фактури та мету їхнього використання.
3. Засвоїти визначення та мету використання оркестрових функцій мелодії, баса, фігурації.
4. Засвоїти визначення та мету використання оркестрових функцій педалі, контрапункту.
5. Під час аналізу оркестрових партитур уміти пояснити використання прийомів дублювання (назвати його види); оркестрового *tutti*.
6. Під час аналізу оркестрових партитур уміти пояснити використання прийомів ярусного викладу музичного матеріалу; використання прийомів крещендо, димінуендо.
7. Під час аналізу оркестрових партитур уміти пояснити використання різних способів інструментування, мету застосування оркестрових контрастів.

7. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧІ ЗАВДАННЯ (ІНТЗ)

1. Гармонізувати мелодію (6-8 тактів) та інструментувати її у різних складах фактури:

- монодичному;
- гомофонному;
- акордово-гармонічному;
- підголосковому;
- поліфонічному;
- змішаному.

2. Інструментувати фрагмент музичного твору, використовуючи оркестрові функції мелодії, баса, фігурації.

3. Інструментувати фрагмент музичного твору, використовуючи оркестрові функції мелодії, баса, фігурації і педалі.

4. Інструментувати фрагмент музичного твору, використовуючи оркестрові функції мелодії, баса, фігурації, педалі та контрапункту.

5. Інструментувати фрагмент музичного твору (4-6 тактів), використовуючи прийом дублювання.

6. Інструментувати фрагмент музичного твору (4-6 тактів), використовуючи прийом оркестрового tutti.

7. Інструментувати фрагмент музичного твору (4-6 тактів), використовуючи прийом ярусного або поверхового викладу музичного матеріалу.

8. Інструментувати фрагмент музичного твору (4-6 тактів), використовуючи прийом тривалого крещендо.

9. Інструментувати фрагмент музичного твору (4-6 тактів), використовуючи прийом тривалого димінундо.

10. Інструментувати фрагмент музичного твору (6-8 тактів), використовуючи різні способи передавання мелодії у швидких темпах.

11. Інструментувати фрагмент твору (2-3 такти), який має гармонічну фігурацію, різними способами поєднань інструментів струнної групи оркестру.

12. Інструментувати фрагмент музичного твору (2-4 такти), застосовуючи оркестрові контрасти:

- фактурний (змінюючи склад фактури);
- тембровий;
- динамічний;
- регістровий.

8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Проведення лекційних занять з викладом теоретичного матеріалу, використанням наочно-графічних матеріалів. Виконання усних та письмових завдань на практичних заняттях з використанням друкованих, рукописних оркестрових партитур та комп'ютерних програм.

9. МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Складовими рейтингового оцінювання знань студентів є програмний матеріал дисципліни, активність виконання ними практичних завдань, самостійної роботи та ІНТЗ.

Розподіл балів за видами діяльності студента під час складання модульного контролю

№№ модулів	Відвідування лекційних занять	Відвідування практичних занять	Якість самостійної роботи	Якість виконання ІНТЗ	Сума
Змістовий модуль І	16*	12	10	10	50
Змістовий модуль ІІ	20	12	10	10	50
ВСЬОГО:	36	24	20	20	100

*ПРИМІТКА: за відвідування одного аудиторного заняття студент набирає 2 бали

Шкала оцінювання:

90 -100 балів	–	відмінно (А)
80 - 89 балів	–	добре (В)
70 - 79 балів	–	добре (С)
60 - 69 балів	–	задовільно (D)
50 - 59 балів	–	задовільно (Е)
31 - 49 балів	–	незадовільно з можливістю повторного складання (FХ)
1 - 30 балів	–	незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F)

10. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Типова програма дисципліни; робоча програма дисципліни; навчально-методичний комплекс дисципліни (НМКД); підручники, навчально-методичні посібники, ілюстративні та наочні матеріали, нотний матеріал, комп'ютерні програми.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Веприк А. Трактовка інструментов оркестра. – М., 1961.
2. Виноградов Г. Музична форма як аспект дослідження стилю. // Українське музикознавство. – Вип. 12. – К., 1977.
3. Герасимова Н. Про деякі закономірності впливу тематизму на фактуру // Українське музикознавство. – Вип. 3. – К., 1968.
4. Гусарова О. Фактура: Методический почерк. – Харьков, 1979.
5. Гуцал В. Інструментовка для оркестру українських народних інструментів. – К., 1988.
6. Дейнега В.М. До проблеми українського народно-оркестрового виконавства // Академічне мистецтво оркестрів народних інструментів і капел бандуристів спеціальних музичних вузів України. Тези Всеукраїнської науково-теоретичної конференції (2 грудня 2005 р.). – К., 2005.
7. Дубінін І. Гармонія. 2-е вид. – К., 1981.
8. Задерацкий В. Музыкальная форма. – М., 1995.
9. Зряковский Н. Задачи по общему курсу инструментоведения. – М., 1966.
10. Ігнатченко Г. Функціонально-фонічні властивості музичної фактури: Метод. рекомендації для студентів музичних вузів. – Харьков, 1963.
11. Степанов О. Оркестрування для ансамблів та оркестрів українських народних інструментів: Навчальний посібник. – Рівне: Юлат, 1999.
12. Степанов О. Навчальний та концертний репертуар для ансамблю народної музики. – Рівне, 2005.
13. Степанов О. Основи створення фактури для оркестру народних інструментів: Навчальний посібник. – Луцьк: „Волинська обласна друкарня”, 2008. – 184 с.
14. Тюлин Ю. Учение о музыкальной фактуре и мелодической фигурации: В 2 кн. – М., 1976 – 1977. Кн.1. Музыкальная фактура; Кн. 2. Мелодическая фигурация.
15. Шахматов Н. Инструментовка для оркестра русских народных инструментов. – М., 1985.
16. Шишаков Ю. Инструментовка для оркестра русских народных инструментов. – М., 1970.
17. Якубяк Я. Аналіз музичних творів (Музичні форми). – Підручник. ч. I. – Тернопіль, 1999.

Додаткова:

18. Агафонников Н. Симфоническая партитура. – Л., 1967.
19. Анисимов Б. Практическое пособие по инструментовке для духового оркестра. – Л., 1979.
20. Н.П.Аносов. Литературное наследие, Переписка. Воспоминания современников. – М., 1978.
21. Безбородова Л.А. Дирижирование: Учеб. пособие для студентов пед. институтов по спец. № 2119 „Музыка”. – М., 1985.
22. Берлиоз Г. Большой трактат о современной инструментовке и оркестровке. – В 2-х частях. – М., 1972.
23. Бершадская Т. Лекции по гармонии. – Л., 1985.
24. Брацлавский Д. Основы инструментовки для эстрадного оркестра. – М., 1967.
25. Брацлавский Д. Аранжировка для эстрадных ансамблей и оркестров. – М., 1974.
26. Виноградов Г., Красовская Е. Занимательная теория музыки. – М, 1991.
27. Гнесин М. Начальный курс по практической композиции. 2-е изд. – М., 1962.
28. Григорьев С., Мюллер Т. Учебник полифонии. 4-е издание. – М., 1985.
29. Гусарова О. Фактура: Методический почерк. – Харьков, 1979.
30. Золотарев Б. Фуга. 3-е изд. – М., 1965.
31. Зряковский Н. Задачи по общему курсу инструментоведения. – М., 1966.
32. Клебанов Д. Искусство инструментовки. – К., 1972.
33. Мазель Л. Вопросы анализа музыки. – М., 1978.
34. Медушевский В. Интонационная форма музыки. – М., 1993.
35. Павлюченко С. Питание мелодики: Метод. розробка. – К., 1974.
36. Клебанов Д. Искусство инструментовки. – К., 1972.
37. Мазель Л. Строение музыкальных произведений: Учеб. пособие. – М., 1970.
38. Мазель Л., Цуккерман В. Анализ музыкальных произведений. – М., 1967.
39. Месснер Е. Основы композиции. – М., 1968.
40. Молдавін М. Народний підголосковий спів. – К., 1980.
41. Музыкальная форма: Учебник / Общ. ред. Ю.Тюлина. – М., 1974.
42. Незайкинский Е. Логика музыкальной композиции. – М., 1982.
43. Пистон У. Оркестровка. Учебное пособие. – М., 1990.
44. Протопопов В. История полифонии в ее важнейших явлениях. – Вып. 1, 2. – М., 1962, 1965.
45. Раков Н. Практический курс инструментовки. – М., 1985.
46. Родина Т. Фактурный музыкальный слух: сущность, структура, методика развития: Афтореф. дис. канд. пед. наук. – М., 1988.
47. Скорик М. Структура і виражальна природа акордики в музиці ХХ століття. – К., 1983.

48. Скробкова-Филатова М. Фактура в музыке. – М., 1985.
49. Скробкова-Филатова М. Некоторые проблемы жанрового анализа в музыке // Проблемы музыкального жанра: Тр. МГПИ им. Гнесиных. – М., 1981. – Вып. 54.
50. Степанов А., Чугаев А. Полифония. – М., 1972.
51. Стоковский Л. Музыка для всех. – М., 1963.
52. Супрун Н. Українське народне багатоголосся. Метод. розробка для студентів спеціалізації „керівник фольклорного ансамблю”. – Рівне: РДК, 1998.
53. Тюлин Ю., Привано Н. Теоретические основы гармонии. – М., 1965.
54. Христов Д. Теоретические основы мелодики. – М., 1980.
55. Холопова В. Фактура. – М., 1979.
56. Холопов Ю. Задания по гармонии. – М., 1983.
57. Холопов Ю. О трех зарубежных системах гармониях // Музыка и современность. – Вып. 4. – М., 1966.
58. Хомінський Й. Історія гармонії та контрапункту. У 2-х т. – К., 1975, 1979.
59. Цуккерман В. Тембр и фактура в оркестровке Н.А. Римского-Корсакова // Музыкально-теоретические очерки и этюды. – М., 1975.
60. Чугунов Ю. Гармония в джазе. – М., 1985.
61. Шип С. Музична форма від звуку до стилю: Навчальний посібник. – К., 1998.

**Рейтингова відомість
успішності студентів з дисципліни
„Інструментування”**

Кафедра народних інструментів

Кількість годин за навчальним планом _____

у 200__ / __ н.р.

____ семестр, ____ курс, спеціальність „Музичне мистецтво”

№ з/п	Прізвище студента	Відвідування лекційних занять (0-36 балів)	Відвідування практичних занять (0-24)	Якість самостійної роботи (0-18)	Якість виконання ІНТЗ (0-22)	Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за 4 бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Місце за рейтингом
1.									
2.									
3.									
4.									
5.									
6.									
7.									
8.									
9.									
10.									
11.									
12.									

Навчально-методичне видання

ІНСТРУМЕНТУВАННЯ

Навчальна програма
(за вимогами кредитно-модульної системи
організації навчального процесу)
Для студентів спеціальності 6.02.02.05

Автор-укладач

Степанов О.Ф., завідувач кафедри народних
інструментів Інституту мистецтв РДГУ, доцент

Відповідальний за випуск

Димченко С.С., декан факультету музичного мистецтва ІМ РДГУ
заслужений працівник культури України, професор

Комп'ютерний набір Степанов О.Ф.
Комп'ютерний макет і верстка Третьак О.Ю.

Підписано до друку
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний
Умовн.друк.акр. 0,5. Наклад 50 примірників.
Замовлення № 153/2.

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
33028, м.Рівне, вул.С.Бандери, 12